

BOUWSTENEN VOOR EEN GOED SCHOOLGEBOUW

Onderzoek naar de gebruikerservaringen nieuwbouwscholen in het primair onderwijs

2011

ir. W.J.A. (Willem-Jan) Adriaanssen

ir. W. (Wouter) Houët

L. (Loes) van Tiel

HEVO

Voorwoord

Het beste uit leerlingen halen, dat is waar elke basisschool naar streeft. Daarvoor is het essentieel dat kinderen in de meest optimale omstandigheden les krijgen. Huisvesting speelt hierin een wezenlijke rol. Een goed schoolgebouw geeft namelijk letterlijk en figuurlijk de ruimte aan leerlingen én personeelsleden. Maar hoe werkt dat nu eigenlijk in de praktijk? Loes van Tiel onderzocht in opdracht van HEVO de gebruikerservaringen van nieuwbouwscholen in het primair onderwijs. De uitkomsten van deze afstudeeropdracht van de opleiding Facility Management aan de Academie Dierenoord (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen) zijn waardevolle bouwstenen voor nieuwbouw, renovatie en herinrichting van scholen. Die bouwstenen delen we graag met anderen, zodat we samen werken aan sterk onderwijs; nu en in de toekomst.

Inhoudsopgave

1.	Onderwijs in beweging	4
2.	Metten is weten ...	5
2.1.	Deelvragen	5
2.2.	Prioriteiten stellen	7
3.	Het schoolgebouw onder de loep	9
3.1.	Beleving	9
3.2.	Visie	10
3.3.	Ruimtelijke aspecten en functioneren	11
3.4.	Comfort en veiligheid	12
3.5.	Bouwkundige en technische aspecten	13
3.6.	Energie	14
4.	Leerpunten	15
4.1.	Beleving	15
4.2.	Visie	15
4.3.	Ruimtelijke aspecten en functioneren	15
4.4.	Comfort en veiligheid	16
4.5.	Bouwkundige en technische aspecten	16
4.6.	Energie	16
5.	Een goed begin is het halve werk ...	17
6.	'Eigen wijze scholen'	19

1. **Onderwijs in beweging**

Het onderwijs is altijd in beweging. Logisch, want de maatschappij is ook altijd in beweging. De laatste jaren is de visie op onderwijshuisvesting grondig veranderd. Scholen zijn niet langer statische gebouwen die minimaal 40 jaar onveranderd mee moeten gaan. Het moderne schoolgebouw is dynamisch, biedt onderdak aan verschillende eindgebruikers (zoals peuterspeelzalen en kinderopvang) en is flexibel genoeg om in te kunnen spelen op veranderingen in de onderwijsvisie en leerlingenaantallen. Dat heeft grote gevolgen voor de bouw, de inrichting en het gebouwbeheer van een basisschool. Scholen willen bovendien steeds nadrukkelijker hun identiteit, onderwijskundige visie en maatschappelijke betrokkenheid tot uiting brengen in hun gebouw. Duurzaam bouwen en een milieubewuste exploitatie worden steeds belangrijker gevonden. De eisen aan het schoolgebouw zijn dus aan flinke veranderingen onderhevig. Toch verandert niet alles. In de praktijk bestaat nog steeds een spanningsveld tussen de bouw wensen, de geraamde bouw- en exploitatiekosten en de beschikbare budgetten.

HEVO wil voor, tijdens en na de bouwactiviteiten samen met scholen bouwen aan goed onderwijs. Reden om te onderzoeken wat de gebruikerservaringen zijn van nieuwbouwscholen in het primair onderwijs. De resultaten van dit onderzoek geven waardevolle informatie over kansen en valkuilen in het bouwproces. Daarmee kunnen we samen met opdrachtgevers bouwen aan een school waar iedereen optimaal en met veel plezier kan werken én leren.

2. Meten is weten ...

Wat zijn de gebruikerservaringen na ingebruikname van schoolgebouwen enkele jaren na oplevering?

Deze vraag stond centraal in het onderzoek dat HEVO in het schooljaar 2010-2011 heeft laten uitvoeren. Het antwoord op deze vraag maakt duidelijk in hoeverre de oorspronkelijke ambities en verwachtingen overeenkomen met de daadwerkelijke prestaties van het schoolgebouw op langere termijn. Het onderzoek geeft ook antwoord op twee belangrijke deelvragen:

1. *Op welke huisvestingsgebieden in schoolgebouwen doen zich problemen voor na ingebruikname?*
2. *Door welke problemen heerst er ontevredenheid over de huisvestingsgebieden?*

De antwoorden op deze vragen geven waardevolle informatie over op welk onderdeel, hoe en in welk stadium van het bouwproces verbeteringen gewenst zijn. Om een objectief en breed beeld te verkrijgen werkten vijftien willekeurig gekozen basisscholen waarvan het schoolgebouw twee tot vijf jaar geleden was opgeleverd mee aan het onderzoek. Daarmee sloot HEVO uit dat 'kinderziekten' en/of 'ouderdomsverschijnselen' van het schoolgebouw het oordeel van de eindgebruikers negatief zouden beïnvloeden. De eindgebruikers bestaan uit verschillende groepen. Elke groep heeft specifieke gebruikerservaringen. Reden om bij elke school de directeur, twee leerkrachten en de conciërge een enquête met 25 onderwerpen voor te leggen. Ook vond een interview plaats met de schooldirecteur, veelal in combinatie met een rondleiding door het schoolgebouw, waarin de uitkomsten van de enquête besproken werden. Daarbij is nadrukkelijk onderscheid gemaakt tussen incidentele problemen en periodieke problemen. Deze laatste categorie omvat structurele, vaak wederkerige, problemen die ook op langere termijn de gebruikerservaringen beïnvloeden.

2.1. Deelvragen

De gebruikers gaven hun ervaringen een cijfer op een tienpuntsschaal. De verschillende huisvestingsaspecten waren onderverdeeld in zes categorieën:

- A. Beleving
Hoe ervaren gebruikers de uitstraling -met name ook de transparantie- van het schoolgebouw?
- B. Visie
In hoeverre maakt het schoolgebouw de uitvoering van de onderwijskundige visie mogelijk?
- C. Ruimtelijke aspecten en functioneren
Is het schoolgebouw en de bijbehorende buitenruimte groot genoeg, is het pand voldoende toegankelijk en zit het gebouw functioneel goed in elkaar?

D. Comfort en veiligheid

Hoe is het met het binnenklimaat, de akoestiek, de fysieke veiligheid, zonwering en verlichting (zowel natuurlijk als kunstmatig) van het schoolgebouw gesteld en biedt de school voldoende sociale veiligheid?

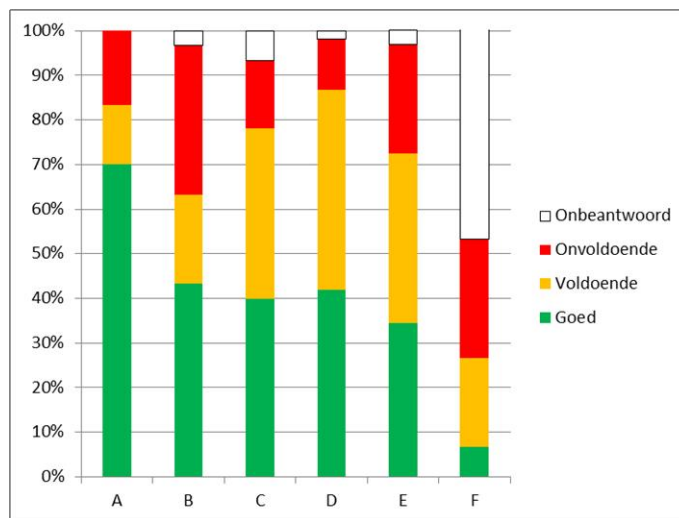
E. Bouwkundige en technische aspecten

Functioneren de gebruikte materialen en installaties naar tevredenheid?

F. Energie

Is het schoolgebouw energie- en milieuvriendelijk genoeg?

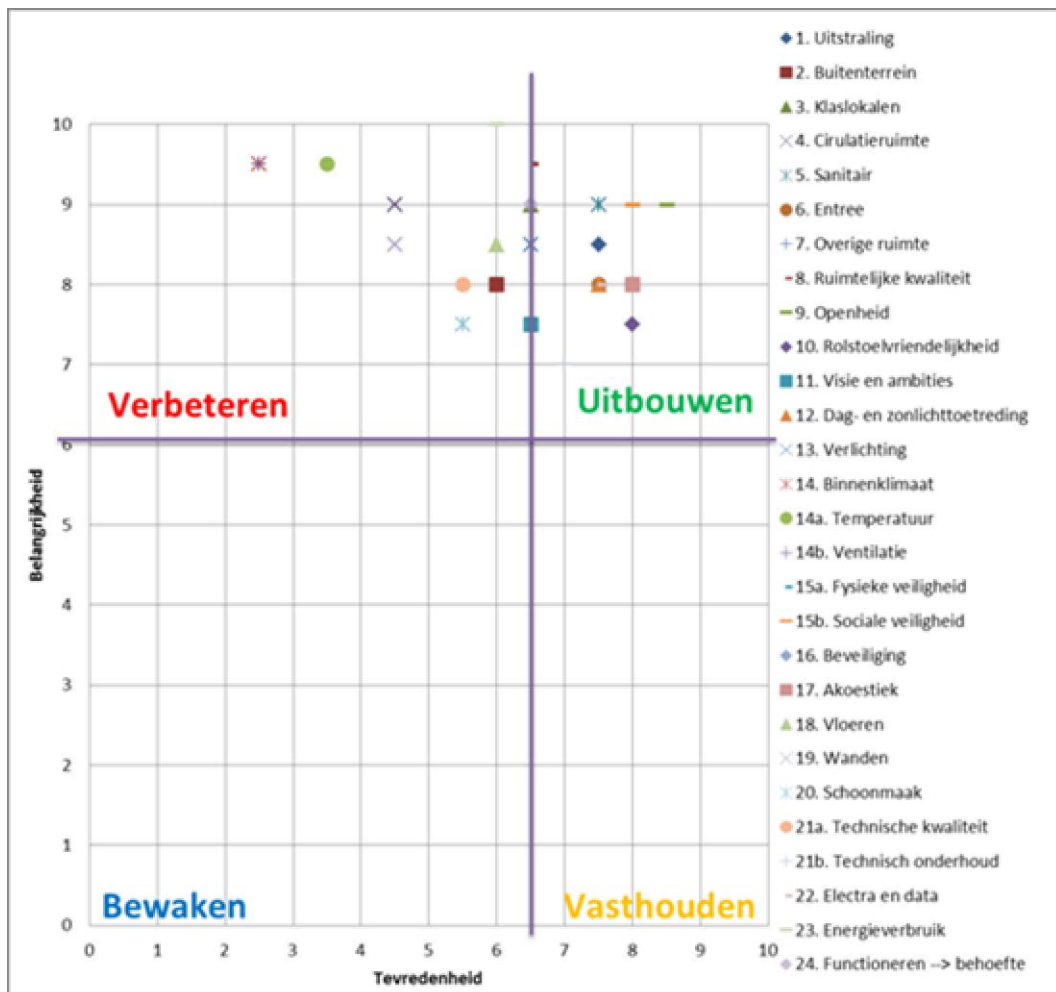
In het onderstaande diagram is te zien hoe de verschillende deelgebieden beoordeeld zijn. De uitstraling van het schoolgebouw beoordeelt men over het algemeen als goed. Over de onderdelen visie, comfort en veiligheid en energie zijn de gebruikers het minst tevreden.

Score deelgebieden gebruikerservaringen nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

2.2. Prioriteiten stellen

Maar hoe erg is een onvoldoende eigenlijk? Een leerkracht kan een kind met meerdere onvoldoendes op zijn rapport toch beoordelen als een goede leerling. Bijvoorbeeld omdat het kind over het geheel genomen prima functioneert of omdat het binnen zijn mogelijkheden optimaal gepresteerd heeft. Zo werkt het met een schoolgebouw ook. Elk gebouw kent zijn financiële en ruimtelijke beperkingen. Soms scoort daarom een gebouw onvoldoende, maar is er in de praktijk prima 'mee te leven'. Daarom heeft HEVO in het onderzoek niet alleen gevraagd waarover scholen (on)tevreden zijn, maar ook hoeveel waarde de gebruikers hechten aan de verschillende huisvestingsaspecten. Eenvoudig samengevat: gebruikers hebben ook aangegeven welke huisvestingsaspecten volgens hen prioriteit hebben. Daaruit vloeide de volgende prioriteitenmatrix voort:

Prioriteitenmatrix gebruikerservaringen nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Uit deze matrix is af te leiden dat gebruikers met name het binnenklimaat -en als onderdeel daarvan de ventilatie en de temperatuur- van hun nieuwbouwschool zouden willen verbeteren. Dit onderzoek staft het bekende feit dat het binnenklimaat van scholen vaak als onvoldoende beoordeeld wordt. Wat opvalt is dat dit óók geldt voor nieuwbouwscholen waar bij het ontwerp en de bouw vaak al extra aandacht is geschonken aan het klimaat.

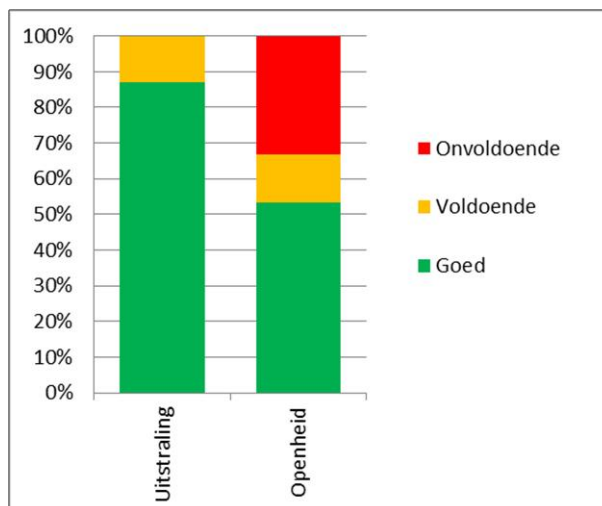

3. Het schoolgebouw onder de loep

In het onderzoek van HEVO nemen de gebruikers na enkele jaren hun nieuwbouwschool onder de loep. Voldoet het gebouw aan hun verwachtingen en onderwijskundige visie en waar lopen ze in de praktijk tegenaan? Dit onderzoek vertoont interessante raakvlakken met een studie van BNA Onderzoek uit Amsterdam uit 2011. 'Luisteren naar schoolgebouwen' is een multidisciplinair onderzoek bij vijf scholen voor primair onderwijs en vijf scholen voor voortgezet onderwijs die drie tot vijf jaar geleden hun nieuwbouw hebben betrokken. De analyse van het binnenmilieu, gebruikerservaringen en kosten komen grotendeels overeen met de conclusies van het HEVO-onderzoek, waarbij de verschillende huisvestingsaspecten aan de hand van zes thema's zijn uitgediept. Hieronder staan de conclusies per thema beknopt weergegeven.

3.1. Beleving

Centraal hierbij staat de vraag hoe gebruikers de uitstraling en transparantie van het schoolgebouw ervaren. Uit onderstaand diagram blijkt dat de gebruikers over het algemeen erg tevreden zijn over de uitstraling van hun school. De openheid scoort minder hoog, maar nog steeds ruim voldoende.

Score van het thema 'Beleving' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Deze positieve beoordeling komt met name doordat:

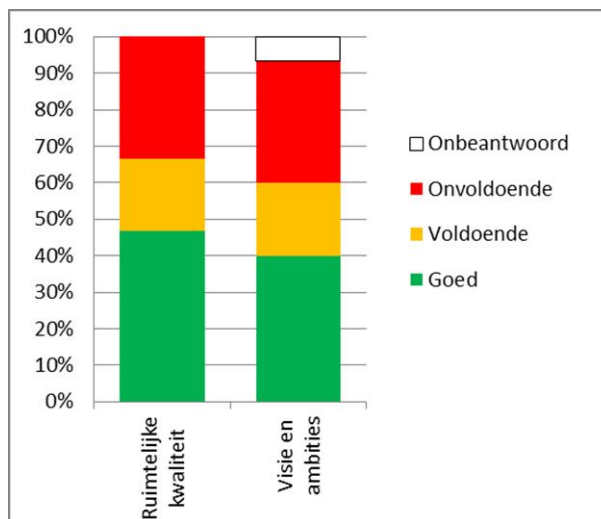
- Lichte en kleurrijke kleuren positief bijdragen aan de uitstraling van de school.
- Een ruime hal positief bijdraagt aan de uitstraling en beleving van het gebouw.
- Een open gebouwstructuur bijdraagt aan de transparantie van de school.
- Grote ramen tussen het klaslokaal en de gang bijdragen aan de openheid van het gebouw en er voor zorgen dat de leerkracht zicht kan houden op leerlingen die op de gang aan het werk zijn.

Een aantal gebruikers geven daarbij wel aan dat er valkuilen zijn:

- Grote ramen tussen het lokaal en de gang kunnen de concentratie van leerlingen negatief beïnvloeden. Dit was voor twee scholen reden om te kiezen voor kleinere ramen.
- Een grote hal kan ten koste gaan van de beschikbare werkruimte. Daarom moet er een goede balans zijn tussen de openheid en het functionele gebruik van de school.

3.2. Visie

Centraal hierbij staat de vraag in hoeverre de nieuwbouw de uitvoering van de onderwijskundige visie mogelijk maakt. Daarbij gaven de gebruikers aan hoe zij de ruimtelijke kwaliteit beoordeelden. Uit onderstaand diagram blijkt dat de meeste gebruikers dit aspect als voldoende beoordelen. Ook vinden de meeste gebruikers dat de nieuwbouw voldoende aansluit op de visie en ambities van de school, al valt dit oordeel iets minder gunstig uit.

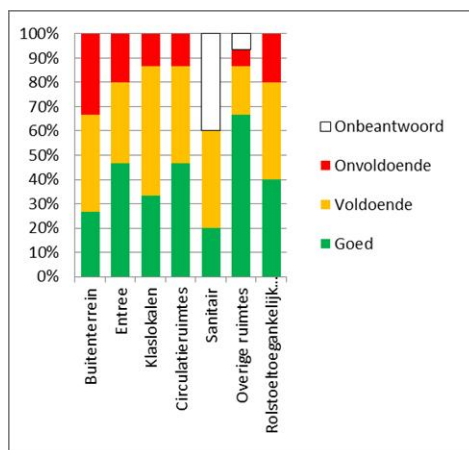
Score van het thema 'Visie' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Opvallend is dat:

- Gebruikers bij de ruimtelijke kwaliteit vooral beoordelen of de gang gebruikt kan worden als verlengde van het klaslokaal. Dit hangt nauw samen met de visie dat kinderen veelvuldig in groepjes samen moeten werken.
- Als gebruikers de ruimtelijke kwaliteit een onvoldoende geven, ze de gang niet kunnen gebruiken als 'extra' werkruimte.
- Bij een aantal scholen de onderwijskundige visie van de huidige directeur anders is dan die van zijn voorganger. Het gebouw is soms onvoldoende flexibel gebouwd om aan te sluiten op de veranderde visie. Concreet betekent dit dat het schoolgebouw niet aangepast kan worden aan de behoefte om meer te werken op de gang of de ruimten flexibel(er) in te delen.
- Gebruikers die minder betrokken waren bij de ontwerp- en bouwphase ook minder tevreden zijn over hoe het gebouw aansluit bij de visie en de ambitie van de school.

3.3. Ruimtelijke aspecten en functioneren

Centraal hierbij staat de vraag of het schoolgebouw en de bijbehorende buitenruimte groot genoeg en voldoende toegankelijk zijn. Dit onderdeel bestaat uit vele elementen, die zeer wisselend maar nagenoeg allemaal onvoldoende scores. Alleen de overige ruimten (zoals magazijn, handvaardigheidlokaal, sportzaal en personeelsruimte) krijgen een ruime voldoende. Het buitenterrein en het sanitair scoren het laagst.

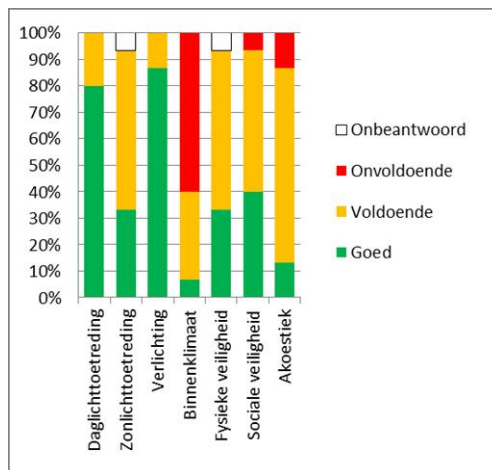
Score van het thema 'Ruimtelijke aspecten en functioneren' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Samengevat blijkt uit het onderzoek dat:

- Het buitenterrein vaak als te klein wordt ervaren.
- Gebruikers het belangrijk vinden dat de entree goed zichtbaar is. Daarbij spelen architectuur en bewegwijzering een belangrijke rol.
- De klaslokalen, met name van de kleutergroepen, als te klein en onvoldoende flexibel worden ervaren.
- Bij de overige ruimten vooral de bergruimte laag scoort. Overigens tekenen met name directeuren aan dat dit ook te maken heeft met de afweging om bewust te kiezen voor meer ruimte voor klaslokalen en met het gedrag van leerkrachten.
- De gebruikers het gebouw als rolstoelvriendelijk ervaren. Wel tekenen ze aan dat de entree minder vaak rolstoelvriendelijk is en dat er relatief vaak sprake is van te zware, te smalle deuren of klapdeuren.
- Hoewel het sanitair en de circulatieruimten slecht scoren in het onderzoek hier geen structurele problemen naar voren komen. Hieruit valt af te leiden dat deze lage score samenhangt met incidentele problemen.

3.4. Comfort en veiligheid

Centraal hierbij staat de vraag hoe het met het binnenklimaat, de akoestiek, de fysieke veiligheid, zonwering en verlichting (zowel natuurlijk als kunstmatig) van het schoolgebouw gesteld is en of de school voldoende sociale veiligheid biedt. Wat direct opvalt is dat het binnenklimaat dramatisch slecht scoort. De ruime meerderheid van de gebruikers beoordeelt het binnenklimaat als onvoldoende. En dat terwijl er juist de laatste jaren veel aandacht is voor de relatie tussen een goed binnenklimaat en de leerprestaties van kinderen. Naar aanleiding daarvan zijn -ook bij nieuwbouwscholen- initiatieven ontplooid om het binnenklimaat te verbeteren. Een tweede opvallend gegeven is dat de gebruikers alle andere aspecten van comfort en veiligheid als voldoende tot goed beoordelen.

Score van het thema 'Comfort en veiligheid' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Het binnenklimaat zorgt bij veel gebruikers letterlijk en figuurlijk voor hoofdpijn. Gebruikers geven in het onderzoek aan dat:

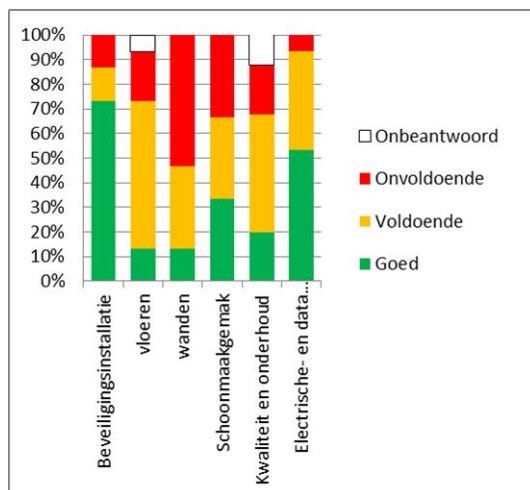
- Koeling en ventilatie voor de grootste problemen zorgen. Vaak wordt ook aangegeven dat de problemen met het binnenklimaat in de zomer erger zijn dan in de winter.
- De binnenklimaatssystemen zo ingewikkeld zijn dat er professionals nodig zijn om ze in te regelen en te bedienen.
- Het niet uitmaakt of de school een duur of goedkoper binnenklimaatstelsel heeft. De klachten komen bij alle typen installaties voor.

Daarnaast valt binnen dit thema op dat:

- De meeste gebruikers vinden dat er te veel zonlicht de school binnenkomt.
- Veel gebruikers aangeven dat de school geen zonwering heeft of dat de zonwering te veel licht en warmte doorlaat.
- Er op bijna alle scholen incidentele problemen zijn met de akoestiek.

3.5. Bouwkundige en technische aspecten

Centraal hierbij staat de vraag of de gebruikte materialen en installaties naar tevredenheid functioneren. Op dit punt geeft de meerderheid de wanden van het gebouw een onvoldoende. Ook het schoonmaakgemak scoort relatief laag. De beveiligings-, elektrische en data-installaties scoren over het algemeen goed.

Score van het thema 'Bouwkundige en technische aspecten' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Met name bouwkundige aspecten scoren minder goed bij de gebruikers van het schoolgebouw. Het gaat vooral om:

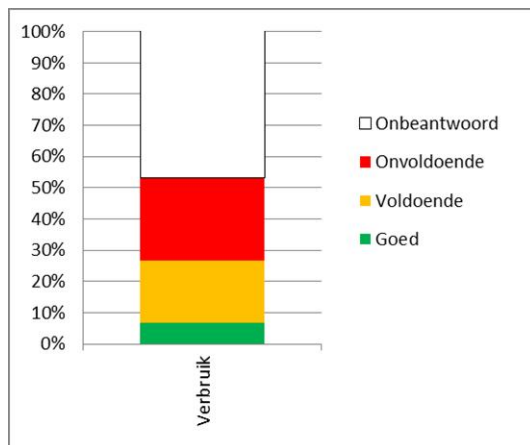
- De snelle slijtage van de (linoleum)vloeren.
- De vuilgraad van de wanden.
- Slecht functioneren van hang- en sluitwerk.

In het onderzoek kwam verder veelvuldig naar voren dat:

- Gebruikers willen dat vloeren lang meegaan en zo onderhoudsvrij mogelijk zijn.
- Wandens vaak behangen zijn met een lichte kleur glasvliesbehang, dat snel vies wordt en moeilijk schoon te krijgen is.
- Het hang- en sluitwerk niet 'matcht' met het intensieve gebruik in een schoolgebouw.

3.6. Energie

Centraal hierbij staat de vraag of het schoolgebouw energie- en milieuvriendelijk genoeg is. De meeste gebruikers vinden dat hun school hierin onvoldoende scoort.

Score van het thema 'Energie' bij gebruikers van nieuwbouwscholen in het basisonderwijs

Als oorzaken van deze onvoldoende noemen gebruikers:

- Het 'slechte' klimaatsysteem. Daarbij valt vooral op dat gebruikers niet weten of en hoe het klimaatsysteem per zone ingesteld kan worden. Vaak worden daardoor extensief benutte ruimten, zoals de entree, onnodig gekoeld of verwarmd. Bovendien weten gebruikers meestal niet hoe ze het klimaatsysteem anders kunnen instellen, waardoor er onnodig veel energie verbruikt wordt.
- Het ontbreken van tussenmeters in brede scholen, waardoor onduidelijk is wat het energieverbruik per participant is.

4. Leerpunten

De uitkomsten van het gebruikersonderzoek leveren duidelijke leerpunten op. Het is belangrijk om te weten welke knelpunten er bij het dagelijks gebruik van een schoolgebouw zijn. Maar deze punten krijgen pas meerwaarde als dat tot concrete verbeteringen in het bouwproces leidt. Juist daarom geeft HEVO graag concrete adviezen om de gebruiksvriendelijkheid van schoolgebouwen te verbeteren. Hieronder staan ze per thema weergegeven.

4.1. Beleving

- Besteed in het adviesrapport en de ontwerpfase al aandacht aan het kleurgebruik van de school. Vrolijke, lichte kleuren hebben een positieve invloed op de beleving van gebruikers.
- Houd al in het voortraject rekening met een goede balans tussen openheid en concentratie. De onderwijskundige visie is hierin een belangrijke leidraad.

4.2. Visie

- Het ontwerp moet rekening houden met de flexibiliteit van het schoolgebouw. Enerzijds heeft dit te maken met de mogelijkheid dat de onderwijskundige visie van een school kan veranderen. Het schoolgebouw moet kunnen 'meebewegen' met de veranderende inzichten. Anderzijds nopen maatschappelijke ontwikkelingen, zoals bevolkingskrimp en brede scholen, tot de bouw van flexibele schoolpanden.
- Betrek onderwijzend personeel nadrukkelijk bij het uitwerken van de onderwijskundige visie en het gehele bouwproces. De kennis van deze medewerkers is zeer waardevol om een gebouw in de alledaagse praktijk gebruiksvriendelijk te laten functioneren.
- Neem de tijd om samen met de gebruikers bewust keuzes in het ontwerp te maken. Geef aan wat de consequenties zijn -ook op de langere termijn- van deze keuzes.
- Luister goed naar de wensen en behoeften van de eindgebruikers. Dat leidt altijd tot een gebruiksvriendelijker gebouw. Communiceer daarbij duidelijk over het ontwerp en de achterliggende visie op het gebouw.

4.3. Ruimtelijke aspecten en functioneren

- Houd in het ontwerp al rekening met de grootte en inrichting van de buitenruimte, de vindbaarheid van de entree en de bewegwijzering in het gebouw.
- Sta bewust stil bij de grootte van klaslokalen. Uit het gebruikersonderzoek blijkt dat men de lokalen vaak te klein vindt, met name voor de kleuters. Juist vanwege krimp van het aantal leerlingen worden groepen steeds vaker samengevoegd. Daardoor is er steeds meer behoefte aan grotere, flexibel in te delen lokalen.
- Probeer de gebruikers van het schoolgebouw er bewust van te maken dat selectief bewaren van spullen belangrijk is. Daarmee voorkomen gebruikers een tekort aan bergruimte en kan er bij het ontwerp meer ruimte gereserveerd worden voor leerlingenruimten.
- Houd bij het ontwerp van het schoolgebouw goed rekening met de toegang voor mindervaliden. Besteed nadrukkelijk aandacht aan drempels en deuren. De deuren moeten voldoende breed, niet te zwaar en zelfstandig te openen zijn.

4.4. Comfort en veiligheid

- Investeer in een klimaatsysteem dat de ruimten indeelt in zones, zodat de instellingen per ruimte kunnen variëren.
- Zorg bij de ingebruikname van de school voor een goede afstelling van het klimaatsysteem.
- Geef de gebruikers instructie hoe zij zelf de instelling van het klimaatsysteem kunnen aanpassen, bijvoorbeeld aan de seizoenen.
- Bied voldoende nazorg na de installatie van het klimaatsysteem.
- Geef in het Programma van Eisen voldoende aandacht aan de akoestiek van de verschillende ruimten. Houd bij de keuze van materialen rekening met de akoestiek.

4.5. Bouwkundige en technische aspecten

- Plaats de zandbak zo ver mogelijk van de ingang(en) van de school en investeer in schoonloopmatten. Daardoor slijten de vloeren minder snel.
- Investeer in een beschermende wandcoating om het onderhoud aan wanden te verminderen.
- Houd bij de keuze van hang- en sluitwerk rekening met het intensieve gebruik ervan.
- Kies voor deuren die bestand zijn tegen intensief gebruik.

4.6. Energie

- Plaats in een brede school tussenmeters, zodat duidelijk is hoeveel stroom elke participant verbruikt.
- Houd bij het ontwerp en de keuze van de installaties rekening met de verschillende zones in een school. Daardoor voorkomt men dat extensief benutte ruimten onnodig verwarmd of gekoeld worden. Vanzelfsprekend bespaart dit ook energie, wat gunstig is voor de exploitatiekosten. Blijf dit voor een langere periode monitoren en pas de instellingen op het gebruik van het gebouw aan.

5. Een goed begin is het halve werk ...

De uitkomsten van dit gebruikersonderzoek tonen aan dat het uitermate belangrijk is om bij het ontwerp en de bouw van een school rekening te houden met de wensen van verschillende groepen eindgebruikers én de onderwijskundige visie van een school. Daarnaast hebben ook algemene maatschappelijke ontwikkelingen invloed op het bouwproces van een school. Concrete voorbeelden daarvan zijn de bevolkingskrimp en de opkomst van brede scholen. Voordat de eerste steen van een school gelegd wordt, moet helder zijn wat de (on)mogelijkheden van het nieuwe gebouw zijn. Daarbij zijn drie aspecten zeer belangrijk:

- Geld
Scholen worden over het algemeen met een strak budget gebouwd. Tijdens het bouwproces blijkt vaak dat het budget overschreden dreigt te worden. Vaak kiest men dan voor kwalitatief mindere materialen of systemen. Maar dit leidt bij de gebruikers tot onvrede én bovendien tot hogere exploitatiekosten van het gebouw. Het is essentieel om juist al in de ontwerpfase oog te hebben voor de 'levensduurkosten' van het gebouw. Dat maakt de toepassing van hoogwaardige en duurzame materialen en systemen interessant, omdat die op de lange termijn vaak zelfs goedkoper zijn. Bovendien maken ze een school gebruiksvriendelijker. En het is algemeen bekend dat een gebruiksvriendelijk gebouw een positieve invloed heeft op het welzijn van de gebruikers.
- Bewustwording
Wat is onze onderwijskundige visie en hoe kan een schoolgebouw daaraan bijdragen? Dat is de kernvraag die gebruikers moeten beantwoorden bij het ontwerp van een school. Het antwoord op deze vraag zou de belangrijkste leidraad moeten zijn in het hele ontwerp- en bouwproces. De experts die ingeschakeld worden om de visie en het Programma van Eisen te vertalen in het gebouw moeten de visie en de doelstellingen van de opdrachtgever en gebruikers onderschrijven. Tegelijkertijd moet een school zich bewust zijn van maatschappelijke ontwikkelingen, zoals krimp en brede scholen. Dit noopt steeds meer tot de bouw van flexibele gebouwen. Ook op concreet niveau zouden gebruikers bewustere keuzes moeten maken. Uit het onderzoek blijkt dat gebruikers die vooraf weten dat hun vloer onderhoud nodig heeft positiever zijn over gekozen materialen. Gebruikers die vooraf niet goed de consequenties van materiaalkeuzes hebben kunnen doorzien, zijn negatiever over de gebruikte materialen. Het opstellen van een facilitair plan in de ontwerpfase helpt om het gebouw financieel en operationeel beter te beheren.

- Communicatie
Bouwen vraagt om talloze keuzes. Elke keuze beïnvloedt uiteindelijk de gebruiksvriendelijkheid van een gebouw. Daarom is het zaak om goed te weten wat de eisen aan het gebouw zijn en om die helder te communiceren met elke partner in het bouwproces. De 'ruggengraat' voor een goed ontwerp- en bouwproces is de onderwijskundige visie van een school. Daarom is een visiedocument onmisbaar in het bouwproces. Een gedetailleerd, goed doordacht programma van eisen is bittere noodzaak om deze visie om te zetten in een gebruiksvriendelijk gebouw. De visie zou tijdens het hele bouwproces als basis moeten dienen voor alle bouwkundige beslissingen. Daarnaast is het raadzaam het communicatieproces rondom de nieuwbouw goed te organiseren. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat gebruikers die regelmatig en goed geïnformeerd zijn over het bouwproces -en de gemaakte keuzes- meer tevreden zijn over hun schoolgebouw.

6. 'Eigen wijze scholen'

Natuurlijk heeft elke onderwijsorganisatie haar eigen visie op onderwijs. Ze zijn dus op een gezonde manier 'eigenwijs'. Bovendien is elk schoolgebouw anders. Alleen al daarom blijft maatwerk belangrijk. HEVO ondersteunt scholen in hun huisvestingsbeleid. Dat begint al aan de basis: weten wat scholen beweegt en wat hun waarden zijn. Dat vormt de kern van goede huisvesting. Juist dat was reden om dit onderzoek naar gebruikerservaringen van scholen te doen. Het geeft waardevolle informatie over de do's & dont's in het huisvestingsproces van scholen: bij nieuwbouw maar ook bij renovatie, verbouw en herbestemming van scholen. HEVO heeft alle expertise in huis om scholen bij te staan in hun huisvesting: van advies tot projectmanagement. Die kennis delen we graag met derden; op onze 'eigen wijze' manier. Meer weten? Kijk dan op www.hevo.nl.

De visie van HEVO in een notendop

De onderwijskundige visie van een school vormt de ruggengraat voor de organisatie, bouw en inrichting van een schoolgebouw. Een goed gebouw ondersteunt daarbij naast het functioneren ook de sfeer, identiteit en uitstraling van de school. Omdat onderwijs constant in beweging is, moet een modern schoolgebouw flexibel en duurzaam van opzet zijn. Daardoor kan een school snel en effectief op toekomstige ontwikkelingen inspelen. Meer weten over onze visie op het toekomstgerichte schoolgebouw? Kijk dan op www.hevo.nl. Hier vindt u ook de speciale 'exploitatieoptimizer'.

Wilt u meer weten over dit onderzoek of over de dienstverlening van HEVO? Neemt u dan gerust contact op met onze adviseur Wouter Houët via wouter.houet@hevo.nl.

HEVO wil voor, tijdens en na de bouwactiviteiten samen met scholen bouwen aan goed onderwijs. Reden om te onderzoeken wat de gebruikerservaringen zijn van nieuwbouw-scholen in het primair onderwijs.

De resultaten van dit onderzoek geven waardevolle informatie over kansen en valkuilen in het bouwproces. Daarmee kunnen we samen met opdrachtgevers bouwen aan een school waar iedereen optimaal en met veel plezier kan werken én leren.

Deze rapportage, evenals het onderzoek naar de gebruikerservaring nieuwbouwscholen in het voortgezet onderwijs, is voor onderwijsinstellingen gratis op te vragen via www.hevo.nl.

Voor niet-commerciële doeleinden is het vrij om deze rapportage als geheel of informatie uit deze rapportage te verspreiden of te delen met anderen, zolang HEVO vermeld wordt als bron. Voor commerciële doeleinden is schriftelijke toestemming van HEVO vereist.

Hugo de Grootlaan 11
5223 LB 's-Hertogenbosch

Postbus 70501
5201 CB 's-Hertogenbosch

T +31 (0)73 640 94 09
F +31 (0)73 641 01 18

info@hevo.nl
ISO 9001-gecertificeerd

